

Sivistys- ja tiedejaosto

Lausuntopyyntö 13.05.2024

Asiantuntijalausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2025-2028 opintotuen osalta sekä tilannekuva opintotuen kokonaisuudistukseen

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta opintotuen osalta koskien julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2025-2028 sekä tilannekuvasta opintotuen kokonaisuudistukseen, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025-2028 opintotuen osalta

Viimeisen seitsemän vuoden aikana opintorahan ostovoima on heikentynyt yli 160 eurolla. Ostovoiman heikkeneminen johtuu erityisesti opintotuen sitoutumattomuudesta kuluttajahintaindeksiin vuoteen 2019 saakka. Opintotukeen kohdistetaan indeksijäädytykset vuosille 2025-2027. Samassa yhteydessä opintolainan valtiontakaukseen tehtiin 200 euron suuruinen korotus, joka astuu voimaan elokuussa 2024. Korotuksen myötä opintolainan osuus on jatkossa 75 prosenttia koko opintotuen määrästä. SAMOK pitää osuutta opiskelijalle kohtuuttomana.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan opiskelijat siirretään opintotuen asumislisälle elokuusta 2025 alkaen. SAMOK näkee muutoksen merkittävänä heikennyksenä opiskelijoiden toimentulolle. Mikäli keskimääräinen asumislisä asettuisi ehdotettuun 260 euroon, tarkoittaisi asumislisälle siirtyminen Helsingissä asuvalle jopa yli 130 euron leikkausta rahamuotoisiin etuuksiin. Kelan tilastoinnin mukaan yleistä asumistukea saaneiden opiskelija- ja opettajien keskimääräiset asumismenot olivat yksin asuvalle 566,27 euroa. Valtion tukemassa asuntokannassa asumismenot olivat yksin asuvalle opiskelijoilta keskimäärin 482,13 euroa kuukaudessa. Esimerkiksi opiskelija-asunnot ovat suurilta osin valtion tukemaa asuntokantaa.

Opiskelijoiden on vaikeaa sopeuttaa nykyisiä menojaan asumislisän tason mukaisiksi, sillä erityisesti opiskelijasolujen tarjonta on pienentynyt ja opiskelija-asuntotarjontaa on haastavaa laajentaa uusilla hankkeilla ilman erityisryhmien investointiavustusta. Avustuksen myöntövaltuus lasketaan 43 miljoonasta eurosta 15 miljoonaan euroon vuodessa.

SAMOK toteaa, että opintotuen asumislisälle siirtyminen tekee opintolainan nostamisesta yhä useammalle opiskelijalle välttämätöntä ja heikentää opiskelijan mahdollisuuksia ehkäistä velkaantumista. Kansaneläkelaitoksen tilastoinnin mukaan 3,5 vuoden mittaisen ammattikorkeakoulututkinnon suorittajan käyttämien opintotukikuukausien mediaani on tällä hetkellä 29. Uudella 850 euron opintolainan kuukausikohtaisella nostoerällä 29 tukikuukauden käyttäminen tarkoittaisi 24 650 euron suuruisia opintolainaa korottomana. Opintolaina kerryttää korkoa ensimmäisestä nostokerrasta lähtien.

Opintojen edistyminen ja hyvinvointi

SAMOK kantaa huolta toimeentulon heikennysten vaikutuksista opintojen etenemiseen. Eurostudent VIII -tutkimuksen mukaan opiskelijoiden työssäkäynti oli lisääntynyt keskimäärin 1,7 viikkotyötunnilla ja opintoihin käytettävä aika vähentynyt 2,6 viikkotyötunnilla, kun tuloksia verrataan vuoden 2019 tutkimuksen tuloksiin. Opiskelijoiden toimeentulosta leikkaaminen tarkoittaa monissa tapauksissa työhön käytettävän ajan lisäämistä, jonka voidaan arvioida suoraan olevan poissa opiskelijan pääasiallisesta tehtävästä, eli opiskelusta.

Opintoihin käytettävän ajan väheneminen voi tarkoittaa myös opintojen viivästymistä, mutta myös hyvinvoinnin heikentymistä. Huoli omasta toimeentulosta oli myös korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (2021) mukaan yksi merkittäviä mielen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä oli huoli omasta toimeentulosta. Kelan tilastoinnin mukaan työikäisten mielenterveysperustaiset sairaspöissaolot ovat kasvaneet merkittävästi. Vuonna 2023 yli 100 000 henkilöä sai sairauspäivärahaa mielenterveyden häiriön perusteella.

Opintotuen asumislisään siirtymisen valtion menoihin

SAMOK näkee, että opiskelijan toimeentulon leikkaaminen ja asumisen tuen sitominen osaksi opintotukea tulee todennäköisesti lisäämään toimeentulotukimenoja, mutta myös opintolainan takausvastuunenoja. Opintolainan takaisinmaksukyky riippuu merkittävässä määrin valitun opiskelualan tulotasosta ja työllisyystilanteesta. Erityisesti esimerkiksi kulttuuri-, matkailu- sekä sosiaali- ja terveysalojen mediaanipalkat ovat työuran alussa alhaiset. Opiskelualan palkka- ja työllisyysnäkyvät voivat jatkossa vaikuttaa myös opiskelualojen suosiossa. Työvoimapula-alojen, kuten sosiaali- ja terveysalojen osalta uusien osaajien kouluttaminen on välttämätöntä. SAMOK on huolissaan erityisesti niistä opiskelijoista, joille opintotuen asumislisän sitominen tukikuukausiin voi tarkoittaa asumislisän takaisinperintää tilanteissa, joissa opiskelukyky on heikentynyt esimerkiksi psyykkisen kuormituksen myötä, eikä riittävää opintopistemäärää ole onnistuttu saavuttamaan.

SAMOKin ratkaisut toimivan asumisliisämallin rakentamiseksi

Mikäli opintotuen asumisliisälle siirrytään, tulee tuen taso asettaa ehdotettua 260 euron keskiarvoa korkeammaksi ja tuki irrottaa opintotukikuukausien käyttämisestä kesäajan toimeentulon turvaamiseksi. Tällöin opiskelijan toimeentuloa voidaan parantaa tilanteissa, joissa esimerkiksi kesätyöt ovat osa-aikaisia ja edellytykset opintotukikuukausien myöntämiselle eivät täyty, kuten riittävät opintopistesuoritukset.

Jos asumisliisä kiinnittyy osaksi opintotukikuukausien käyttämistä, tulee opiskelijan käytettävissä olevien opintotukikuukausien määrää ehdottomasti lisätä ja opintotukeen oikeuttavia opintopistevaatimuksia laskea.

Opintotuen asumisliisää ei tule periä opiskelijalta takaisin, mikäli opiskelukyky on muuttunut opintotuen aikana ja opintosuoritusten määrä osoittautunut opintopistevaatimusta alhaisemmaksi. SAMOK näkee perusteltuna, että opintotuen tuloarvoja tarkastellaan tulevaisuudessa, mikäli tuloarajan laskemisella voidaan taata kohtuullisempi toimeentulo niille opiskelijoille, jotka eivät voi kohentaa talouttaan työskentelemällä opintojen ohella. Myös yleisen asumistuen kuntaluokituskäytäntöä sopivuutta asumisliisän määrän arviointia tulee tarkastella osana lakiuudistusta.

Siirryttäessä opintotuen asumisliisälle tulisi tukijärjestelmän huomioida myös opiskelijoiden muuttuvat elämäntilanteet opiskeluaikana. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi opintojen aikana alkava alaikäisen lapsen huoltajuus sekä opintojen edistäminen sairauspäivärahalla. Vuonna 2022 10 423 opiskelijaa sai sairauspäivärahaa. Alaikäisen lapsen huoltajat ja sairauspäivärahan saajat eivät ole oikeutettuja aiemman lainsäädännön mukaiseen opintotuen asumisliisään, vaan yleiseen asumistukeen. Tällaisten ryhmien siirtymät tuelta toiselle tulee tehdä mahdollisimman yksinkertaisiksi tuen saajalle. SAMOK kantaa huolta siitä, että järjestelmä osoittautuu tuensaajille entistä monimutkaisemmaksi, mikäli opiskelijan elämäntilanne muuttuu yllättäen tai tukikuukausien määrä loppuu kesken. Myös opintotuen tukikuukausien määrä voi muuttaa opiskelijan asumisjärjestelyjä radikaalisti, mikäli esimerkiksi kimppe-asunnossa asuvista toinen siirtyy opintojen aikana yleisen asumistuen saajaksi tukikuukausien loppuessa. Tällöin kimppe-asunnossa asuvat voidaan tulkita yhdeksi ruokakunnaksi, joka laskee tuen määrää.

Tilannekuva opintotuen kokonaisuudistuksen näkökulmasta

SAMOK näkee, että opiskelijoiden toimeentuloon kohdistuvia kysymyksiä tulisi käsitellä kokonaisuutena. Opintotuen kokonaisuudistus käynnistettiin tammikuussa 2024. Erilliset säästötoimenpiteet uudistusprosessin aikana heikentävät työryhmän mahdollisuuksia opiskelijoiden toimeentulon kokonaisvaltaisen tarkastelulle. Opintotuki on jäänyt ajastaan jälkeen ja opintotukimallin uudistaminen on välttämätöntä erityisesti opintorahan tason, tukikuukausien määrän, ehtojen ja opintolainan turvaelementtien osalta. Opintotuen kokonaisuudistuksen aikana

asumislisälle siirtymisen ohella myös aikuiskoulutustuki lakkautetaan, joka voi lisätä uusien tuensaajien määrää. Opintotuen kokonaisuudistuksen tulisiikin kyetä tarkastelemaan opintotukea myös elinikäisen oppimisen elementtinä. SAMOK toteaa, että opintotuen kokonaisuudistus on haastavaa toteuttaa kustannusneutraalisti aiemmin määriteltujen säästötoimenpiteiden myötä. Opintotuen ehtojen keventäminen ja opintolainan turvallisuuden parantaminen vaativat lisäpanostuksia budjettiin.

Helsingissä 16.05.2024

Lauri Kujala
Puheenjohtaja

Vellu Taskila
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erica Alaluusua
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
erica.alaluusua@samok.fi
040 773 1854